

УДК 343.9

ДЕТЕРМІНАНТИ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ: НА ПРИКЛАДІ АВТОНОМНОЇ РЕСПУБЛІКИ КРИМ

Робак В. А.

Кримський юридичний інститут Одеського державного університету внутрішніх справ, Сімферополь, Україна

В статті визначаються детермінанти, які займають переважне місце у існуванні та розвитку організованої злочинності на території Автономної республіки Крим.

Ключові слова: організовано злочинність; детермінанти злочинності.

Виявлення та усунення детермінант організованої злочинності є необхідною умовою існування нашої держави, оскільки існування в його середині організованих і згуртованих кримінальних об'єднань створює загрозу для існування самої держави. Слід зазначити, що окремим питанням, що відносяться до проблеми характеристики причин та умов організованої злочинності вже приділялася увага в працях Голіни В. В., Даньшина І. М., Джузи О. М., Смельянова В. П., Корнієнко М. В., Мельника М. І., Навроцького В. О., Тихого В. П., Чорного Р. Л. та інших. Однак, необхідно зазначити, що окремих досліджень, присвячених дослідженню детермінант організованої злочинності на території Автономної республіки Крим не проводилося. Тому проблема детермінації організованої злочинності є актуальною задачею юридичної науки, а її вирішення є метою даної статті.

Вирішуючи проблеми детермінації злочинності, кримінологія користується певними філософськими положеннями, а саме: 1) категорія причинності полягає в тому, що всі реальні явища і процеси виникають і розвиваються закономірно внаслідок існування певних причин; 2) соціальний детермінізм, сутність якого полягає у визнанні закономірного характеру суспільного розвитку; 3) внутрішня протилежність, ґрунтується на вченні про діалектичну суперечність, яке передбачає роздвоєння єдиного на взаємовиключні протилежності та взаємовідносини поміж ними; 4) системний підхід (метод) являє собою методологію спеціального наукового пізнання, яке базується на дослідженні об'єктів і явищ як систем [1 с. 52-55].

Взагалі в якості детермінант злочинності виокремлюють протиріччя, перед усім у економічній сфері [2, с. 64]. З таким положенням не можна не погодитися, збільшення відсотку безробіття, труднощі у пошуках місця роботи у осіб, які щойно закінчили вищі навчальні заклади або ж повернулися з армії, низька оплата праці та інші умови позитивно впливають на розвиток злочинності.

З економічними відносинами нерозривно пов'язані і соціальні відносини. Саме від цих відносин залежать рівень та умови життя у суспільстві, інтереси людей. Порушення принципу справедливості в цих відносинах, породжує соціально-протестуючу поведінку, що виступає однією з умов підвищення рівня злочинності. Через те, до соціальних умов можна віднести міжнаціональні конфлікти, національна, релігійна ворожнеча, соціальна несправедливість, зниження рівня виховання та

освіти. Крім того, ще однією соціальною причиною злочинності, зокрема організованої, є слабкість урегульованості в державі міжнаціональних відносин.

Не можна не погодитися з думкою вчених, які зазначають, що на рівень злочинності впливають не лише конкретний прояв соціальних відносин, конфліктів і несправедливості, але й взагалі атмосфера у суспільстві, коли певні запевняння, обіцянки з боку органів державної влади, у реальному житті спростовуються діями цих органів (політичний екстремізм) [3, с. 68].

Окремі дослідники виділяють недоліки у функціонуванні господарського та державного механізму, охороні правопорядку, державного чи приватного майна, обліку матеріальних цінностей тощо. Крім того, це можуть бути і упущення в діяльності державної адміністрації, правоохоронних та контролюючих органів, судів, прогалини у законодавстві [4, с. 69]. Інші вчені зазначають соціально-економічні (глибокі кризові явища в економіці, розрив господарських зв'язків тощо), політичні (відсутність жорсткого контролю з боку державного апарату за обліком і розподілом національного багатства, незадовільна робота контролюючих органів тощо), моральні (погіршення морального клімату у суспільстві; девальвація духовних цінностей тощо), правові (прогалини у законодавстві; відсутність у законодавстві дійових заходів боротьби з цим явищем тощо) та інші проблеми, що виникають у суспільстві. Також, зазначеному явищу, на думку останніх авторів, сприяє перебудова соціальних цінностей та зменшення значення кримінально-правової заборони [5, с. 50; 6, с. 52].

Деякі автори, які досліджують детермінанти виникнення саме організованої злочинності зазначають, що її причинами (особливо транснаціональної) являються прогалини в Міжнародному праві (його недосконалість) і позитивному праві країн, яким властивий цей феномен, а також відсутність: а) геополітичного підходу до феномену організованої злочинності; б) даних системного і структурно-функціонального аналізу про організацію та управління координацією злочинною діяльністю у світових масштабах; в) аналізу її фінансових і політичних можливостей у регіональному масштабі; г) ясності про ступінь її впливу зовнішній та внутрішній ринки; г) гнучких технологій координації процесів реалізації міжнародних механізмів застосування права до організованої злочинності, як у системі в цілому, так і до її окремих модулів за місцем їх виявлення і документування злочинної діяльності [7, с. 12]. Крім того, в якості детермінант організованої злочинності виділяють недооцінювання та неврахування її стану, незадовільне аналізування результатів боротьби з нею, не визначення, відповідними органами, пріоритетних напрямків боротьби з нею, використання застарілих методів викриття і розслідування злочинів організованих угруповань, недосконалість правової бази по боротьбі з цією злочинністю, повільне вживання запобіжних заходів, спрямованих на усунення загальних детермінант злочинності [8, с. 15].

Деякі автори, в якості умов, що сприяють розвитку організованою злочинності виділяють неглибоке пророблення рішень (законів урядових рішень тощо) перед їх прийняттям і відсутністю практики попередньої кримінологічної експертизи таких [9, с. 18]. Крім того, в якості умов виникнення організованої злочинності виділяють, так звану, «кризу ідеалів», яка веде до розповсюдженості, особливо серед молоді,

цинізму, падіння рівня моральності, наглості і жорстокості особистих вчинків. Детермінантою також виступає правовий нігілізм, тобто зневага правих норм, пряме законеслухняність стає нормою поведінки в багатьох сферах господарських, економічних і цивільних відносин. Умовою виникнення та розвитку організованої злочинності також являється відсутність міждержавної концепції та єдиної політики такої боротьби, де були б зазначені пріоритетні її напрямки, система її суб'єктів, перелік злочинів, за які в даній ситуації необхідно було б посилити кримінальну відповідальність тощо.

Відносно теми дослідження необхідно зауважити, що факторний аналіз дозволяє оцінити ступінь впливу комплексу політичних, соціальних, економічних, організаційно-правових, психологічних факторів на організовану злочинність в АР Крим і оцінити їх криміногенний потенціал, врахувати зміни в політичних, економічних, соціальних і морально-ідеологічних умовах життєдіяльності суспільства при розробці заходів протидії та визначенні загальної концепції розвитку діяльності органів внутрішніх справ у досліджуваному регіоні.

Збільшення випадків створення злочинних організацій і банд обумовлюється політичними та економічними кризисними явищами, які існують на сучасному етапі у нашій країні. Перш за все, ці кризи негативно впливають на рівень безробіття та стан рівня життя населення. АРК не є виключенням, тобто останнім часом збільшується кількість осіб, які з тих чи інших об'єктивних причин втратили роботу. Ці фактори обумовлюють згуртованість осіб для вчинення злочинів та створення тих чи інших об'єднань, у тому числі й злочинних організацій. Крім того, необхідно зауважити, що збільшенню кількості вчинення зазначених злочинів також сприяє те, що збільшується кількість осіб, які втрачають роботу та мають високу професійну підготовку (мають вищу освіту, проходили підготовку у збройних силах або правоохоронних органах тощо), що безумовно ускладнює проведення профілактичних дій з попередження створення стійких злочинних об'єднань і викриття діяльності об'єднань, які вже існують.

Крім того, підвищення кількості створюваних злочинних організацій обумовлюється тим, що на території АРК у середині 90-х років ХХ ст. активно діяла доволі велика кількість злочинних об'єднань і у осіб, які були їх членами та були притягнуті до кримінальної відповідальності закінчуються строки відбування покарань і з кожним роком кількість звільнених осіб збільшується. Окремо необхідно зауважити, що збільшується кількість звільнених осіб, які були організаторами або керівниками зазначених об'єднань.

Крім того, збільшення кількості зазначених об'єднань на території півострова обумовлюється тим, що останнім часом збільшується кількість підприємств, установ і організацій, переважно приватної власності, в яких накопичується доволі великі матеріальні цінності (філії банків, ломбарди, магазини з продажу прикрас з дорогоцінних матеріалів тощо), що поряд із причинами, які зазначалися вище, сприятиме виникненню саме таких злочинних об'єднань.

Окремо необхідно зауважити, що серед зазначених об'єднань, підвищиться кількість таких, що будуть створюватися для вчинення одного або декількох нападів,

що обумовлюється зниженням рівня життя суспільства та прагнення окремих його членів здобути хоча б одноразово майновий прибуток.

Однією з основних причин зростання випадків сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності є також зниження рівня життя населення регіону. Також збільшення цих діянь зумовлюється, як вже зазначалося, збільшенням кількості осіб, які раніше були учасниками різних злочинних об'єднань, були притягнуті до кримінальної відповідальності та у теперішній час звільняються з місць позбавлення свободи у зв'язку із закінчення строків відбування покарання, що обумовлює збільшення кількості тих чи інших стійких злочинних об'єднань. Крім того, необхідно очікувати підвищення кількості зазначених діянь, які будуть вчинятися посадовими особами, що обумовлюється загальним підвищенням рівня корупції на території України.

Недостатність матеріального забезпечення ОВС, некомплект кадрів, відсутність необхідного рівня підготовки кадрів також негативно впливає на стан організованої злочинності в регіоні. На сучасному етапі має місце вільний доступ до будь-яких технічних засобів, тобто майже відсутні будь-які обмеження відносно придбання різноманітних технічних засобів, які в інших країнах заборонені до вільного обороту та вкрай обмежене фінансування правоохоронних органів щодо придбання необхідних технічних засобів, спрямованих на протидію та викриття злочинної діяльності осіб, у тому числі злочинної діяльності стійких злочинних об'єднань.

Крім того, на стан організованої злочинності в регіоні негативно впливає існуючий на сьогодні некомплект правоохоронних органів кваліфікованими кадрами та постійним збільшенням кількості звільнення співробітників правоохоронних органів, а також відсутність на сьогодні налагодженої системи підвищення кваліфікації співробітників, діяльність яких спрямована на протидію та викриття діяльності стійких злочинних об'єднань.

Також сьогодні відчутна недосконалість правової бази відносно боротьби зі стійкими злочинними об'єднаннями. Чинне кримінальне законодавство відносно передбачення відповідальності за створення стійких злочинних об'єднань не відповідає реальній дійсності. Злочинність розвивається із року в рік, організована злочинність не є виключенням з цього правила, виникають її нові форми та методи діяльності, поширюється сфера діяльності тощо.

Відсутність обміну інформацією між відповідними підрозділами різних держав, на достатньому рівні, також негативно впливає на стан організованої злочинності. На сучасному етапі обмін інформацією, у більшості випадків, здійснюється лише по окремим подіям, який заснований на особистих контактах співробітників правоохоронних органів.

Також слід відзначити відсутність аналізу фінансових можливостей організованої злочинності у регіоні, а саме: нехтування, в певній мірі, співробітниками правоохоронних органів своїх службових обов'язків (формальне проведення попереджувальної діяльності, формальна перевірка тих чи інших фактів стосовно вчинення злочинів членами стійких злочинних об'єднань тощо). Однак, у більшій мірі наявність цих факторів обумовлена низьким рівнем компетенції співробітників правоохоронних органів, стосовно такої діяльності (дуже складні процедури отримання

інформації з будь-яких фінансових установ, особливо приватної форми власності, стосовно фінансової діяльності будь-якої організації, відсутність можливості контролювання переміщення будь-якими організаціями грошових коштів за кордон).

Відсутність на необхідному рівні аналізу політичних можливостей організованої злочинності в регіоні обумовлена низьким рівнем компетенції правоохоронних органів та майже відсутністю можливостей проведення будь-яких слідчих дій, у разі виявлення будь-яких фактів сприяння організованій злочинності серед посадових осіб, які займають пости у вищих ешелонах влади. Особливістю цього фактору на півострові обумовлюється наявністю органів місцевого самоврядування, яким делеговані окремі повноваження вищих органів держави (Верховна Рада Криму, Рада Міністрів Криму), що свідчить про збільшення кількості посадових осіб, які наділені найвищими повноваженнями, що мають місце у державі.

Проведене при підготовці даної статті дослідження дає підстави для наступних висновків. На стан організованої злочинності в регіоні негативно впливають міжнаціональні та міжрелігійні протиріччя серед населення в регіоні. Це пов'язане з розмаїттям національностей і поліетнічністю населення півострову. В середині 90-х років минулого століття на території півострова існувала доволі велика кількість різноманітних форм стійких злочинних об'єднань, у тому числі й такі, що були створені за національним показником, тобто створені особами однієї національності. Необхідно зауважити, що члени зазначених угруповань здійснювали злочинну діяльність, у більшості випадків, відносно осіб інших національностей. На сучасному етапі збільшується кількість зазначених осіб, які звільняються з місць позбавлення свободи у зв'язку із закінченням строків відбування, що створює загрозу повторного створення ними тих чи інших стійких злочинних об'єднань. Сьогодні на території півострова питання міжнаціональної та міжрегіональної толерантності залишається загостреним. Це обумовлює створення стійких злочинних об'єднань особами однієї національності, з метою вчинення злочинних діянь відносно осіб інших національностей.

Також фактором детермінації організованої злочинності в регіоні є недоліки в діяльності ОВС з профілактики створення стійких злочинних об'єднань. Це пов'язано з недостатнім рівнем проведення профілактичної роботи співробітниками відповідних підрозділів, в першу чергу, спрямованої на попередження створення та виявлення вже існуючих стійких злочинних об'єднань. У багатьох випадках проведення такої роботи має формальний характер, а саме відображається тільки на папері, без проведення необхідних дій у реальній дійсності.

Слабкий контроль державних органів за обігом вогнепальної зброї, бойових припасів і вибухових речовин також негативно впливає на стан організованої злочинності в регіоні. У зв'язку із недосконалими формами контролю діяльності у цій сфері зазначені предмети використовуються для вчинення злочинних діянь, у тому числі потрапляють до членів стійких злочинних об'єднань, що підвищує їх суспільну небезпечність.

Крім того, фактором детермінації організованої злочинності на території АР Крим є діяльність організацій, що формуються за національною, етнічною, релігійною ознакою, які пройшли процедуру офіційної реєстрації, метою яких є, або роз-

виток молоді, відродження національних традицій тощо, або ж мета їх діяльність не тільки не розголушується, а навпаки приховується і які відповідають ознакам не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань, що також є формою організованої злочинності. Необхідно зауважити, що такі організації останнім часом зміцнюють свої позиції та поширюють свій вплив на багато сфер діяльності суспільства, активно упродовжуються у легальну економіку, а останнім часом виявляють прагнення проникнути до власних структур.

Список літератури

1. Кримінологія. Загальна та Особлива частина: [підручник] / [за ред. І. М. Даньшина]. – Х. : Право, 2003. – 352 с.
2. Чуфаровский Ю. В. Криминология / Ю. В. Чуфаровский. – М. : ООО «Профобразование», 2002. – 144 с.
3. Криминология : [учебник] / [под ред. В. Н. Кудрявцева, В. Е. Эминовой] [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : «Юрист», 2002. – 396 с.
4. Криминологія: [підручник для студентів вищих навч. закладів] / [за ред. О. М. Джужи] – К. : Юрінком Інтер, 2002. – 416 с.
5. Криминология: [учебное пособие] / [под ред. Н. М. Кузнецовой] – М. : Зерцало, 1998. – 160 с.
6. Четвериков В. С. Криминология: [учебное пособие] / В. С. Четвериков. – М. : ИНФРА-М, 2001. – 160 с.
7. Крошко В. Борьба с терроризмом – с чего начать? / В. Крошко // С места происшествия. – 2006. – № 11. – С. 31-47 с.
8. Курс криминології. Особлива частина: [підручник] / [за ред. О. М. Джужи] – К. : Юрінком Інтер, 2001. – 480 с.
9. Биленчук П. Д., Еркенов С. Е., Кофанов А. В. Транснациональная преступность: [учебное пособие] / [под ред. П. Д. Биленчука] / П. Д. Биленчук, С. Е. Еркенов, А. В. Кофанов – К. : Атика, 1999. – 272 с.

Робак В. А. Детерминанты организованной преступности: на примере Автономной Республики Крым / В. А. Робак// Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. – Серия: Юридические науки. – 2010. – Т. 23 (62). № 1. 2010. – С. 322-327.

В статье анализируются детерминанты, которые занимают подавляющее место в существовании и развитии организованной преступности на территории Автономной республики Крым.

Ключевые слова: организованная преступность; детерминанты преступности.

Robak V. Determinants of organized criminality on the example of the Autonomous Republic of Crimea / V. Robak/ Scientific Notes of Tavrida National V. I. Vernadsky University. – Series : Juridical sciences. – 2010. – Vol. 23 (62). № 1. 2010. – P. 322-327.

Determinants which occupy an overwhelming place in existence and development of the organized crime on territory of the Autonomous republic Crimea is analysed in the article.

Keywords: organized crime; determinants of criminality.

Надійшла до редакції 19.10.2009 р.